

CLAUDIEN

CONSULAT DE STILICON (1254 vers)

DE CONSULATU STILICHONIS

LIBER I

S1_1 v.1 Continuant superi pleno Romana favore
 2 gaudia successusque novis successibus augent :
 3 conubii necdum festivos regia cantus
 4 sopierat, cecinit fuso Gildone triumphos,
 5 et calidis thalami successit laurea sertis,
 6 sumeret ut pariter princeps nomenque mariti
 7 victorisque decus ; Libyae post proelia crimen
 8 concidit Eoum, rursusque Oriente subacto
 9 consule defensae surgunt Stilichone secures.
 10 Ordine vota meant. Equidem si carmen in unum
 11 tantarum sperem cumulos advolvere rerum,
 12 promptius imponam glaciali Pelion Ossae.
 13 Si partem tacuisse velim, quodcumque relinquam
 14 majus erit. Veteres actus primamque juventam
 15 prosequar ? Ad sese mentem praesentia ducunt.
 16 Narrem justitiam ? Resplendet gloria Martis.
 17 Armati referam vires ? Plus egit inermis.
 18 Quod floret Latium, Latio quod reddita servit
 19 Africa, vicinum quod nescit Hiberia Maurum,
 20 tuta quod imbellem miratur Gallia Rhenum,
 21 aut gelidam Thracen decertatosque labores
 22 Hebro teste canam ? Magnum mihi panditur aequor,
 23 ipsaque Pierios lassant proclivia currus
 24 laudibus innumeris. Etenim mortalibus ex quo
 25 tellus coepta coli, numquam sincera bonorum
 26 sors ulli concessa viro. Quem vultus honestat,
 27 dedecorant mores ; animus quem pulchrior ornat,
 28 corpus destituit. Bellis insignior ille,
 29 sed pacem foedat vitiis. Hic publica felix,
 30 sed privata minus. Partitum ; singula quemque
 31 nobilitant : hunc forma decens, hunc robur in armis,
 32 hunc rigor, hunc pietas, illum sollertia juris,
 33 hunc suboles castique tori. Sparguntur in omnes,
 34 in te mixta fluunt ; et quae divisa beatos
 35 efficiunt, collecta tenes. Ne facta revolvam
 36 militiamque patris, cujus producere famam,
 37 si nihil egisset clarum nec fida Valenti
 38 dextera duxisset rutilantes crinibus alas,
 39 sufficeret natus Stilicho : mens ardua semper
 40 a puero, tenerisque etiam fulgebat in annis
 41 fortunae majoris honos. Erectus et acer
 42 nil breve moliri, nullis haerere potentum
 43 liminibus fatisque loqui jam digna futuris.
 44 Jam tum conspicuus, jam tum venerabilis ibas
 45 spondebatque ducem celsi nitor igneus oris
 46 membrorumque modus, qualem nec carmina fingunt

47 semideis. Quacumque alte gradereris in urbe,
 48 cedentes spatiis adsurgentesque videbas
 49 quamvis miles adhuc. Taciti suffragia vulgi
 50 jam tibi detulerant, quidquid mox debuit aula.
 51 Vix primaevus eras, pacis cum mitteris auctor
 52 Assyriae ; tanta foedus cum gente ferire
 53 commissum juveni. Tigrim transgressus et altum
 54 Euphraten Babylona petis. Stupuere severi
 55 Parthorum proceres, et plebs pharetrata videndi
 56 flagravit studio, defixaeque hospite pulchro
 57 Persides arcanum suspiravere calorem.
 58 Turis odoratae cumulis et messe Sabaea
 59 pacem conciliant arae ; penetralibus ignem
 60 sacratum rapuere adytis rituque juvencos
 61 Chaldaeo stravere magi. Rex ipse micantem
 62 inclinat dextra pateram secretaque Beli
 63 et vaga testatur volventem sidera Mithram.
 64 Si quando sociis tecum venatibus ibant,
 65 quis Stilichone prior ferro penetrare leones
 66 comminus aut longe virgatas figere tigres ?
 67 Flectenti faciles cessit tibi Medus habenas ;
 68 torquebas refugum Parthis mirantibus arcum.
 69 Nubilis interea maturae virginis aetas
 70 urgebat patrias suspensio principe curas,
 71 quem simul imperioque ducem nataeque maritum
 72 prospiceret ; dubius toto quaerebat ab axe
 73 dignum conjugio generum thalamisque Serenae.
 74 Judicium virtutis erat ; per castra, per urbes,
 75 per populos animi cunctantis libra cucurrit.
 76 Tu legeris tantosque viros, quos obtulit orbis,
 77 intra consilium vincis sensumque legentis,
 78 et gener Augustis olim socer ipse futurus
 79 accedis. Radiis auri Tyriaque superbit
 80 majestate torus ; comitata parentibus exit
 81 purpureis virgo. Stabat pater inde tropaeis
 82 inclitus ; inde pium matris regina gerebat
 83 obsequium gravibus subnectens flammea gemmis.
 84 Tunc et Solis equos, tunc exultasse choreis
 85 astra ferunt mellisque lacus et flumina lactis
 86 erupisse solo, cum floribus aequora vernis
 87 Bosphorus indueret roseisque evincta coronis
 88 certantes Asiae taedas Europa levaret.
 89 Felix arbitrii princeps, qui congrua mundo
 90 judicat et primus censet, quod cernimus omnes.
 91 Talem quippe virum natis adjunxit et aulae,
 92 cui neque luxuries bello nec blanda periclis
 93 otia nec lucis fructus pretiosior umquam
 94 laude fuit. Quis enim Visos in plaustra feroces
 95 reppulit aut saeva Promoti caede tumentes
 96 Bastarnas una potuit delere ruina ?
 97 Pallantis jugulum Turno moriente piavit
 98 Aeneas, tractusque rotis ultricibus Hector
 99 irato vindicta fuit quaesitus Achilli.
 100 Tu neque vesano raptas venalia curru
 101 funera nec vanam corpus meditaris in unum
 102 saevitiam ; turmas equitum peditumque catervas
 103 hostilesque globos tumulo prosternis amici ;
 104 inferiis gens tota datur. Nec Mulciber auctor

105 mendacis clipei fabricataque vatibus arma
106 conatus juvare tuos : tot barbara solus
107 milia jam pridem miseram vastantia Thracen
108 finibus exiguae vallis conclusa tenebas.
109 Nec et terrisonus stridor venientis Alani
110 nec vaga Chunorum feritas, non falce Gelonus,
111 non arcu pepulere Getae, non Sarmata conto.
112 Extinctique forent penitus, ni more maligno
113 falleret Augustas occultus proditor aures
114 obstrueretque moras strictumque reconderet ensem,
115 solveret obsessos, praeberet foedera captis.
116 Adsiduus castris aderat, rarissimus urbi,
117 si quando trepida princeps pietate vocaret ;
118 vixque salutatis Laribus, vix conjuge visa,
119 deterseo necdum repetebat sanguine campum.
120 Nec stetit Eucherii dum carperet oscula saltem
121 per galeam. Patris stimulos ignisque mariti
122 vicit cura ducis. Quotiens sub pellibus egit
123 Edonas hiemes et tardi flabra Bootae
124 sub divo Riphaea tulit ! Cumque igne propinquo
125 frigora vix ferrent alii, tunc iste rigentem
126 Danuvium calcabat eques nivibusque profundum
127 scandebat cristatus Athon lateque corusco
128 curvatas glacies silvas umbone ruebat.
129 Nunc prope Cimmerii tendebat litora Ponti,
130 nunc dabat hibernum Rhodope nimbose cubile.
131 Vos Haemi gelidae valles, quas saepe cruentis
132 stragibus aequavit Stilicho, vos Thracia testor
133 flumina, quae largo mutastis sanguine fluctus ;
134 dicite, Bisaltae vel qui Pangaea juvencis
135 scinditis, offenso quantae sub vomere putres
136 dissiliant glaebis galeae vel qualia rastris
137 ossa peremptorum resonent inmania regum.
138 Singula complecti cuperem ; sed densior instat
139 gestorum series laudumque sequentibus undis
140 obruimur. Genitor caesi post bella tyranni
141 jam tibi commissis conscenderat aethera terris.
142 Ancipites rerum ruituro culmine lapsus
143 aequali cervice subis : sic Hercule quondam
144 sustentante polum melius librata pependit
145 machina nec dubiis titubavit Signifer astris
146 perpetuaque senex subductus mole parumper
147 obstupuit proprii spectator ponderis Atlas.
148 Nulli barbariae motus ; nil turbida rupto
149 ordine temptavit novitas, tantoque remoto
150 perpetuum mutatas orbis non sensit habenas.
151 Nil inter geminas acies, ceu libera frenis,
152 ausa manus. Certe nec tantis dissona linguis
153 turba nec armorum cultu diversior umquam
154 confluit populus : totam pater undique secum
155 moverat Auroram ; mixtis hic Colchus Hiberis,
156 hic mitra velatus Arabs, hic crine decorus
157 Armenius ; hic picta Saces fucataque Medus,
158 hic gemmata niger tentoria fixerat Indus ;
159 hic Rhodani procera cohors, hic miles alumnus
160 Oceani. Ductor Stilicho tot gentibus unus,
161 quot vel progrediens vel conspicit occidui sol.
162 In quo tam vario vocum generumque tumultu

163 tanta quies jurisque metus servator honesti
 164 te moderante fuit, nullis ut vinea furtis
 165 vel seges erepta fraudaret messe colonum,
 166 ut nihil aut saevum rabies aut turpe libido
 167 suaderet, placidi servirent legibus enses.
 168 Scilicet in vulgus manant exempla regentum,
 169 utque ducum lituos, sic mores castra sequuntur.
 170 Denique felices aquilas quocumque moveres,
 171 arebant tantis epoti milibus amnes.
 172 Illyricum peteres : campi montesque latebant.
 173 Vexillum navale dares : sub puppibus ibat
 174 Ionium. Nullas succincta Ceraunia nimbis
 175 nec juga Leucatae feriens spumantia fluctu
 176 deterrebat hiems. Tu si glaciale juberis
 177 vestigare fretum, securo milite ducti
 178 stagna reluctantes quaterent Saturnia remi ;
 179 si deserta Noti, fontem si quaerere Nili,
 180 Aethiopum medios penetrassent vela vapores.
 181 Te memor Eurotas, te rustica Musa Lycaei,
 182 te pastoralis modulantur Maenala cantu
 183 Partheniumque nemus, quod te pugnante resurgens
 184 aegra caput mediis erexit Graecia flammis.
 185 Plurima Parrhasius tunc inter corpora Ladon
 186 haesit et Alpheus Geticis angustus acervis
 187 tardior ad Siculos etiamnunc pergat amores.
 188 Miramur rapidis hostem succumbere bellis,
 189 cum solo terrore ruant ? Non classica Francis
 190 intulimus : jacuere tamen. Non Marte Suebos
 191 contudimus, quis jura damus. Quis credere possit ?
 192 Ante tubam nobis audax Germania servit.
 193 Cedant, Druse, tui, cedant, Trajane, labores :
 194 vestra manus dubio quidquid discrimine gessit,
 195 transcurrens egit Stilicho totidemque diebus
 196 edomuit Rhenum, quot vos potuistis in annis ;
 197 quem ferro, adloquiis ; quem vos cum milite, solus.
 198 Impiger a primo descendens fluminis ortu
 199 ad bifidos tractus et juncta paludibus ora
 200 fulmineum perstrinxit iter ; ducis impetus undas
 201 vincebat celeres, et pax a fonte profecta
 202 cum Rheni crescebat aquis. Ingentia quondam
 203 nomina, crinigero flaventes vertice reges,
 204 qui nec principibus donis precibusque vocati
 205 paruerant, jussi properant segnique verentur
 206 offendisse mora ; transvecti lintribus amnem
 207 occursant ubicumque velit. Nec fama fefellit
 208 justitiae : videre pium, videre fidelem.
 209 Quem veniens timuit, rediens Germanus amavit.
 210 Illi terribilis, quibus otia vendere semper
 211 mos erat et foeda requiem mercede pacisci,
 212 natis obsidibus pacem tam supplice vultu
 213 captivoque rogant, quam si post terga revincti
 214 Tarpeias pressis subeant cervicibus arces.
 215 Omne, quod Oceanum fontesque interjacet Histri,
 216 unius incursu tremuit ; sine caede subactus
 217 servitio Boreas exarmatique Triones.
 218 Tempore tam parvo tot proelia sanguine nullo
 219 perficis et luna nuper nascente profectus
 220 ante redis, quam tota fuit, Rhenumque minacem

221 cornibus infractis adeo mitescere cogis,
 222 ut Salius jam rura colat flexosque Sygambrus
 223 in falcem curvet gladios, geminasque viator
 224 cum videat ripas, quae sit Romana, requirat ;
 225 ut jam trans fluvium non indignante Chauco
 226 pascat Belga pecus, mediumque ingressa per Albim
 227 Gallica Francorum montes armenta pererrent ;
 228 ut procul Hercyniae per vasta silentia silvae
 229 venari tuto liceat, lucosque vetusta
 230 religione truces et robur numinis instar
 231 barbarici nostrae feriant impune bipennes.
 232 Ultro quin etiam devota mente tuentur
 233 victorique favent. Quotiens sociare catervas
 234 oravit jungique tuis Alamannia signis !
 235 Nec doluit contempta tamen, spretoque recessit
 236 auxilio laudata fides. Provincia missos
 237 expellet citius fasces quam Francia reges,
 238 quos dederis. Acie nec jam pulsare rebelles,
 239 sed vinclis punire licet ; sub iudice nostro
 240 regia Romanus disquirat crimina carcer :
 241 Marcomeres Sunnoque docet ; quorum alter Etruscum
 242 pertulit exilium ; cum se promitteret alter
 243 exulis ultorem, jacuit mucrone suorum :
 244 res avidi concire novas odioque furentes
 245 pacis et ingenio scelerumque cupidine fratres.
 246 Post domitas Arctos alio prorupit ab axe
 247 tempestas et, ne qua tuis intacta tropaeis
 248 pars foret, Australi sonuit tuba. Moverat omnes
 249 Maurorum Gildo populos, quibus inminet Atlas
 250 et quos interior nimio plaga sole relegat :
 251 quos vagus umectat Cinyps et proximus hortis
 252 Hesperidum Triton et Gir notissimus amnis
 253 Aethiopum, simili mentitus gurgite Nilum ;
 254 venerat et parvis redimitus Nuba sagittis
 255 et velox Garamas, nec quamvis tristibus Hammon
 256 responsis alacrem potuit Nasamona morari.
 257 Stipantur Numidae campi, stant pulvere Syrtes
 258 Gaetulae, Poenus jaculis obtexitur aer.
 259 Hi virga moderantur equos ; his fulva leones
 260 velamenta dabant ignotarumque ferarum
 261 exuviae, vasti Meroe quas nutrit harenis ;
 262 serpentum patulos gestant pro casside rictus ;
 263 pendent viperae squamosa pelle pharetrae.
 264 Non sic intremuit Simois, cum montibus Idae
 265 nigra coloratus produceret agmina Memnon,
 266 non Ganges, cum tela procul vibrantibus Indis
 267 inmanis medium vectaret belua Porum.
 268 Porus Alexandro, Memnon prostratus Achilli,
 269 Gildo nempe tibi. Nec solum fervidus Austrum,
 270 sed partes etiam Mavors agitabat Eoas.
 271 Quamvis obstreperet pietas, his ille regendae
 272 transtulerat nomen Libyae scelerique profano
 273 fallax legitimam regni praetenderat umbram.
 274 Surgebat geminum varia formidine bellum,
 275 hoc armis, hoc triste dolis. Hoc Africa saevis
 276 cinxerat auxiliis, hoc conjuratus alebat
 277 insidiis Oriens. Illinc edicta meabant
 278 corruptura duces ; hinc frugibus atra negatis

279 urgebat trepidamque fames obsederat urbem.
 280 Exitiale palam Libycum ; civile pudoris
 281 obtentu tacitum. Tales utrimque procellae
 282 cum fremerent lacerumque alternis ictibus anceps
 283 imperium pulsaret hiems, nil fessa remisit
 284 officii virtus contraque minantia fata
 285 pervigil eventusque sibi latura secundos
 286 major in adversis micuit : velut arbiter alni,
 287 nubilus Aegaeo quam turbine vexat Orion,
 288 exiguo clavi flexu declinat aquarum
 289 verbera, nunc recta, nunc obliquante carina
 290 callidus, et pelagi caelique obnititur irae.
 291 Quid primum, Stilicho, mirer ? Quod cautus ad omnes
 292 restiteris fraudes, ut te nec noxia furto
 293 littera nec pretio manus inflammata lateret ?
 294 Quod nihil in tanto circum terrore locutus
 295 indignum Latio ? Responsa quod ardua semper
 296 Eois dederis, quae mox effecta probasti -
 297 securus, quamvis et opes et rura tenerent
 298 insignesque domos ? Levis haec jactura ; nec unquam
 299 publica privatae cesserunt commoda causae.
 300 Dividis ingentes curas teque omnibus unum
 301 obicis, inveniens animo quae mente gerenda,
 302 efficiens patranda manu, dictare paratus
 303 quae scriptis peragenda forent. Quae brachia centum,
 304 quis Briareus aliis numero crescente lacertis
 305 tot simul objectis posset conflagere rebus :
 306 evitare dolos ; veteres firmare cohortes,
 307 explorare novas ; duplices disponere classes,
 308 quae fruges aut bella ferant ; aulaeque tumultum
 309 et Romae lenire famem ? Quot nube soporis
 310 innumeros oculi per tot discurrere partes,
 311 tot loca sufficerent et tam longinqua tueri ?
 312 Argum fama canit centeno lumine cinctum
 313 corporis excubiis unam servasse juvencam !
 314 Unde tot adlatae segetes ? Quae silva carinas
 315 texuit ? Unde rudis tanto tirone juvenus
 316 emicuit senioque iterum vernante resumpsit
 317 Gallia bis fractas Alpino vulnere vires ?
 318 Non ego dilectu, Tyrii sed vomere Cadmi
 319 tam subitas acies concepto dente draconis
 320 exiluisse reor : Dircaeis qualis in arvis
 321 messis cum proprio mox bellatura colono
 322 cognatos strinxit gladios, cum semine jacto
 323 terrigenae galea matrem nascente ferirent
 324 armifer et viridi floreret milite sulcus.
 325 Hoc quoque non parva fas est cum laude relinqui,
 326 quod non ante fretis exercitus adstitit ultor,
 327 ordine quam prisco censeret bella senatus.
 328 Neglectum Stilicho per tot jam saecula morem
 329 rettulit, ut ducibus mandarent proelia patres
 330 decretoque togae felix legionibus iret
 331 tessera. Romuleas leges rediisse fatemur,
 332 cum procerum jussis famulancia cernimus arma.
 333 Tyrrenum poterat cunctis transmittere signis
 334 et ratibus Syrtes, Libyam complere manipulis ;
 335 consilio stetit ira minor, ne territus ille
 336 te duce suspecto Martis graviore paratu

337 aut in harenosos aestus zonamque rubentem
 338 tenderet aut solis fugiens transiret in ortus
 339 missurusve sibi certae solacia mortis
 340 oppida dirueret flammis. Res mira relatu :
 341 ne timeare times et, quem vindicta manebat,
 342 desperare vetas. Quantum fiducia nobis
 343 profuit ! Hostilis salvae Carthaginis arces ;
 344 inlaesis Tyrrii gaudent cultoribus agri,
 345 quos potuit vastare fuga. Spe captus inani
 346 nec se subripuit poenae nostrisque pepercit :
 347 demens, qui numero tantum, non robore mensus
 348 Romanos rapidis ibat ceu protinus omnes
 349 calcaturus equis et, quod jactare solebat,
 350 solibus effetos mersurus pulvere Gallos.
 351 Sed didicit non Aethiopum geminata venenis
 352 vulnera, non fusum crebris hastilibus imbrem,
 353 non equitum nimbos Latiis obsistere pilis.
 354 Sternitur ignavus Nasamon, nec spicula supplex
 355 jam torquet Garamas ; repetunt deserta fugaces
 356 Autololes ; pavidus projecit missile Mazax.
 357 Cornipedem Maurus nequiquam hortatur anhelum ;
 358 praedonem lembo profugum ventisque repulsum
 359 suscepit merito fatalis Tabraca portu
 360 expertum quod nulla tuis elementa paterent
 361 hostibus, et laetae passurum jurgia plebis
 362 fracturumque reos humili sub iudice vultus.
 363 Nil tribuat Fortuna sibi. Sit prospera semper
 364 illa quidem ; sed non uni certamina pugnae
 365 credidimus totis nec constitit alea castris
 366 nutatura semel ; si quid licuisset iniquis
 367 casibus, instabant aliae post terga biremes ;
 368 venturus dux major erat. Victoria nulla
 369 clarior aut hominum votis optatior umquam
 370 contigit. An quisquam Tigranen armaque Ponti
 371 vel Pyrrhum Antiochique fugam vel vincla Jugurthae
 372 conferat aut Persen debellatumque Philippum ?
 373 Hi propagandi ruerant pro limite regni ;
 374 hic stabat Romana salus. Ibi tempora tuto
 375 traxerunt dilata moras ; hic vincere tarde
 376 vinci paene fuit. Discrimine Roma supremo
 377 inter supplicium populi deforme pependit ;
 378 et tantum Libyam fructu majore recepit
 379 quam peperit, quantum graviorem amissa dolorem
 380 quam necdum quaesita movent. Quis Punica gesta,
 381 quis vos, Scipiadae, quis te jam, Regule, nosset,
 382 quis lentum caneret Fabium, si jure perempto
 383 insultaret atrox famula Carthagine Maurus ?
 384 Haec omnes veterum revocavit adorea lauros ;
 385 restituit Stilicho cunctos tibi, Roma, triumphos.

LIBER II

S2_1 v.1 Hactenus armatae laudes : nunc qualibus orbem
 2 moribus et quanto frenet metuendus amore,
 3 quo tandem flexus trabeas auctore rogantes
 4 induerit fastisque suum concesserit annum,

5 mitior incipiat fidibus jam Musa remissis.
 6 Principio magni custos Clementia mundi,
 7 quae Jovis incoluit zonam, quae temperat aethram
 8 frigoris et flammae medio, quae maxima natu
 9 caelicolum. Nam prima chaos Clementia solvit
 10 congeriem miserata rudem vultuque sereno
 11 discussis tenebris in lucem saecula fudit.
 12 Haec dea pro templis et ture calentibus aris
 13 te fruitur posuitque suas hoc pectore sedes.
 14 Haec docet ut poenis hominum vel sanguine pasci
 15 turpe ferumque putes ; ut ferrum, Marte cruentum,
 16 siccum pace feras ; ut non infensus alendis
 17 materiem praestes odiis ; ut sontibus ultro
 18 ignovisse velis, deponas ocius iram
 19 quam moveas, precibus numquam implacabilis obstes,
 20 obvia prosternas prostataque more leonum
 21 despicias, alacres ardent qui frangere tauros,
 22 transiliunt praedas humiles. Hac ipse magistra
 23 das veniam victis, hac exorante calores
 24 horrificos et quae, numquam nocitura, timentur
 25 jurgia contentus solo terrore coerces
 26 aetherii patris exemplo, qui cuncta sonoro
 27 concutiens tonitru Cyclopum spicula differt
 28 in scopulos et monstra maris nostrique cruoris
 29 parcus in Oetaeis exercet fulmina silvis.
 30 Huic divae germana fides eademque sorori
 31 corde tuo delubra tenens sese omnibus actis
 32 inserit. Haec docuit nullo livescere fuco,
 33 numquam falsa loqui, numquam promissa morari ;
 34 invisos odisse palam, non virus in alto
 35 condere, non laetam speciem praemittere fraudi,
 36 sed certum mentique parem componere vultum ;
 37 occulto saevire vetat, prodesse remittit.
 38 Haec et amicitias longo plus tempore firmat
 39 mansuroque adamante ligat ; nec mobile mutat
 40 ingenium, parvae strepitu nec vincula noxae
 41 dissolvi patitur, nec fastidire priorem
 42 inlicitur veniente novo. Benefacta tenere,
 43 respuere offensas facilis, pariterque minoris
 44 officii magnique memor superare laborat
 45 utque hostes armis, meritis sic vincit amicos.
 46 Haec fovet absentes, haec longe sola remotis
 47 consulit, haec nullis avidam rumoribus aurem
 48 pandit, ut ignarum numquam laesura clientem
 49 insidiosa tuos alienent murmura sensus.
 50 Nec vivis adnexus amor meminisse sepultos
 51 desinit ; in prolem transcurrit gratia patrum.
 52 Hac tu Theodosium, tenuit dum sceptrum, colebas,
 53 hac etiam post fata colis ; nec pignora curas
 54 plus tua quam natos, dederat quos ille monendos
 55 tutandosque tibi. Justos nimiumque fideles
 56 fama putat, qui, cum possint commissa negare,
 57 maluerint nullo violati reddere quaestu :
 58 at Stilicho non divitias aurique relictum
 59 pondus, sed geminos axes tantumque reservat
 60 depositum teneris, quantum sol igneus ambit.
 61 Quid non intrepidus credas, cui regia tuto
 62 creditur ? Hoc clipeo munitus Honorius altum

63 non gemuit patrem vitaeque et lucis in ipso
64 limine, contemptus numquam, dat jura subactis
65 gentibus et secum sentit crevisse triumphos.
66 Quem tu sic placida formas, sic mente severa,
67 ut neque desidia tradas, dum pronus ad omne
68 quod libet obsequeris, nec contra nixus ovantem
69 confringas animum : secreto consona regno
70 ceu juvenem doceas, moles quid publica poscat :
71 ceu sanctum venerere senem patriisque gubernes
72 imperium monitis ; dominum summissus adores ;
73 obsequiis moderere duces, pietate parentem.
74 Hinc fuit ut primos in conjuge disceret ignes
75 ordiri que virum non luxuriante juvena,
76 sed cum lege tori, casto cum foedere vellet.
77 Principe tu felix genero : felicior ille
78 te socero. Fratrem levior nec cura tuetur
79 Arcadium ; nec, si quid iners atque impia turba
80 praetendens proprio nomen regale furori
81 audeat, adscribis juveni. Discordia quippe
82 cum fremeret, numquam Stilicho sic canduit ira,
83 saepe lacessitus probris gladiisque petitus,
84 ut bello furias ultum, quas pertulit, iret
85 inlicito causamque daret civilibus armis :
86 cujus fulta fide mediis dissensibus aulae
87 intemeratorum stabat reverentia fratrum.
88 Quin et Sidonias chlamydes et cingula bacis
89 aspera gemmatasque togas viridesque smaragdo
90 loricas galeasque redundantes hyacinthis
91 gestatosque patri capulis radiantibus enses
92 et vario lapidum distinctas igne coronas
93 dividis ex aequo, ne non augusta supellex
94 ornatusque pares geminis heredibus essent.
95 Mittitur et miles, quamvis certamine partes
96 jam tumeant. Hostem muniri robore mavis
97 quam peccare fidem : permittis justa petenti
98 idque negas solum, cujus mox ipse repulsa
99 gaudeat et quidquid fuerat deforme mereri.
100 Omnes praeterea, puro quae crimina pellunt
101 ore, deae junxere choros unoque receptae
102 pectore diversos tecum cinguntur in usus.
103 Justitia utilibus rectum praeponere suadet
104 communesque sequi leges injustaque numquam
105 largiri sociis. Durum Patientia corpus
106 instruit, ut nulli cupiat cessisse labori ;
107 temperies, ut casta petas ; Prudentia, ne quid
108 inconsultus agas ; constantia, futtile ne quid
109 infirmumque geras ; procul importuna fugantur
110 numina, monstriferis quae Tartarus edidit antris :
111 ac primam scelerum matrem, quae semper habendo
112 plus sitiens patulis rimatur faucibus aurum,
113 trudit Avaritiam ; cujus foedissima nutrix
114 ambitio, quae vestibulis foribusque potentum
115 excubat et pretiis commercia pascit honorum,
116 pulsa simul. Nec te gurges corruptior aevi
117 traxit ad exemplum, qui jam firmaverat annis
118 crimen et in legem rapiendi verterat usum.
119 Denique non dives sub te pro rure paterno
120 vel laribus pallet ; non insidiator oberrat

121 facturus quemcumque reum. Non obruta virtus
122 paupertate latet. Lectos ex omnibus oris
123 evehis et meritum, non quae cunabula, quaeris,
124 et qualis non unde satus. Sub teste benigno
125 vivitur ; egregios invitant praemia mores.
126 Hinc priscae redeunt artes ; felicibus inde
127 ingeniis aperitur iter despectaque Musae
128 colla levant, opibusque fluens et pauper eodem
129 nititur ad fructum studio, cum cernat uterque
130 quod nec inops jaceat probitas nec inertia surgat
131 divitiis. Nec te jucunda fronte fefellit
132 luxuries, praedulce malum, quae dedita semper
133 corporis arbitriis hebetat caligine sensus
134 membraque Circaeis effeminat acrius herbis,
135 blanda quidem vultus, sed qua non taetrius ulla
136 interius : fucata genas et amicta dolosis
137 inlecebris torvos auro circumlinit hydros.
138 Illa voluptatum multos innexuit hamis :
139 te numquam conata capit. Non prava libido
140 stupris advigilat ; non tempora somnus agendi
141 frustratur ; nullo citharae convivium cantu,
142 non pueri lasciva sonant. Quis cernere curis
143 te vacuum potuit ? Quis tota mente remissum
144 aut indulgentem dapibus, ni causa juberet
145 laetitiae ? Non indecores aeraria lassant
146 expensae ; parvo non improba littera libro
147 absentum condonat opes. A milite parcus
148 diligeris ; neque enim neglectas pace cohortes
149 tunc ditas, cum bella fremunt. Scis nulla placere
150 munera, quae metuens illis, quos spreverat, offert
151 serus et incassum servati prodigus auri.
152 Antevenis tempus non expectantibus ultro
153 munificus mensaeque adhibes et nomine quemque
154 compellas clari, sub te quod gesserat olim,
155 admonitum facti, figendaque sensibus addis
156 verba, quibus magni geminatur gratia nodi.
157 Nec, si quid tribuas, jactatum saepius idem
158 exprobrare soles nec, quos promoveris, alto
159 turgidus adloqueris fastu nec prospera flatus
160 attollunt nimios. Quin ipsa Superbia longe
161 discessit, vitium rebus sollemne secundis
162 virtutumque ingrata comes. Contingere passim
163 adfarique licet. Non inter pocula sermo
164 captatur, pura sed libertate loquendi
165 seria quisque jocis nulla formidine miscet.
166 Quem videt Augusti socerum regnique parentem,
167 miratur conviva parem, cum tanta potestas
168 civem lenis agat. Te doctus prisca loquentem,
169 te matura senex audit, te fortia miles
170 adpersis salibus, quibus haud Amphion quisquam
171 praeferat Aonios meditantem carmine muros
172 nec velit Orpheo migrantes pectine silvas.
173 Hinc amor, hinc veris et non fallacibus omnes
174 pro te solliciti votis ; hinc nomen ubique
175 plausibus, auratis celebrant hinc ora figuris.
176 Quae non incudes streperent, quae flamma vacaret
177 fabrilis, quantis fluerent fornacibus aera
178 effigies ductura tuas, quis devius esset

179 angulus aut regio quae non pro numine vultus
180 dilectos coleret, talem ni semper honorem
181 respueres ? Decus hoc rapiat, quem falsa timentum
182 munera decipiunt, qui se diffidit amari.
183 Hoc solus sprevisse potest, qui jure meretur.
184 Undique legati properant generique sub ore
185 in tua centenas optant praeconia voces.
186 Grates Gallus agit, quod limite tutus inermi
187 et metuens hostile nihil nova culmina totis
188 aedificat ripis et saevum gentibus amnem
189 Thybridis in morem domibus praevelat amoenis.
190 Hinc Poeni cumulant laudes, quod rura tyranno
191 libera possideant ; hinc obsidione solutus
192 Pannonius poterque Savi, quod clausa tot annis
193 oppida laxatis ausus jam pandere portis
194 rursus cote novat nigras rubigine falces
195 exesosque situ cogit splendere ligones
196 agnoscitque casas et collibus oscula notis
197 figit et impresso glaebis non credit aratro,
198 exsectis, inculta dabant quas saecula, silvis
199 restituit terras et opacum vitibus Histrum
200 conserit et patrium vectigal solvere gaudet,
201 immunis qui clade fuit. Te sospite fas est
202 vexatum laceri corpus juvenescere regni.
203 Sub tot principibus quaecumque amisimus olim,
204 tu reddis. Solo poterit Stilichone medente
205 crescere Romanum vulnus tectura cicatrix ;
206 inque suos tandem fines redeunte colono
207 Illyricis iterum ditabitur aula tributis.
208 Nec tamen humano cedit caeleste favori
209 iudicium : cingunt superi concordibus unum
210 praesidiis hostesque tuos aut litore produnt
211 aut totum oppositi claudunt fugientibus aequor
212 aut in se vertunt furiis aut militis ense
213 bacchati laniant Pentheo corpora ritu ;
214 insidias retegunt et in ipsa cubilia fraudum
215 ducunt ceu tenera venantem nare Molossi.
216 Ominibus ventura notant aut alite monstrant
217 aut monitos certa dignantur imagine somnos.
218 Pro quibus innumerae trabearum insignia terrae
219 certatim petiere tibi. Poscentibus ipse
220 restiteras et mens, aliorum prona favori,
221 iudex dura sui, facibus succensa pudoris
222 tarda verecundis excusat praemia causis.
223 Ergo avidae tantosque novi spe consulis annos
224 elusae dominae pergunt ad limina Romae,
225 si minus adnuerit precibus, vel cogere certae
226 cunctantem votoque moras auferre paratae.
227 Conveniunt ad tecta deae, quae candida lucent
228 monte Palatino. Glaucis tum prima Minervae
229 nexa comam foliis fulvaeque intexta micantem
230 veste Tagum tales profert Hispania voces :
231 "Cuncta mihi semper Stilicho, quaecumque poposci,
232 concessit tantumque suos invidit honores.
233 Augusti potuit soceri contemnere fasces :
234 jam negat et genero. Si non ut ductor ab orbe
235 quem regit, accipiat saltem cognatus ab aula.
236 Exiguumne putat, quod sic amplexus Hiberam

237 progeniem nostros inmoto jure nepotes
 238 sustinet, ut patrium commendet purpura Baetim ?
 239 Quod pulchro Mariae fecundat germine regnum ?
 240 Quod dominis speratur avus ? " Tum flava repexo
 241 Gallia crine ferox evinctaque torque decoro
 242 binaque gaesa tenens animoso pectore fatur :
 243 "Qui mihi Germanos solus Francosque subegit,
 244 cur nondum legitur fastis ? Cur pagina tantum
 245 nescit adhuc nomen, quod jam numerare decebat ?
 246 Usque adeone levis pacati gloria Rheni ? "
 247 Inde Caledonio velata Britannia monstro,
 248 ferro picta genas, cujus vestigia verrit
 249 caerulus Oceanique aestum mentitur amictus :
 250 "Me quoque vicinis pereuntem gentibus" inquit
 251 "munivit Stilicho, totam cum Scottus Hivernen
 252 movit et infesto spumavit remige Tethys.
 253 Illius effectum curis, ne tela timerem
 254 Scottica, ne Pictum tremere, ne litore toto
 255 prospicerem dubiis venturum Saxona ventis."
 256 Tum spicis et dente comas inlustris eburno
 257 et calido rubicunda die sic Africa fatur :
 258 "Sperabam nullas trabeis Gildone perempto
 259 nasci posse moras. Etiam nunc ille repugnat
 260 et tanto dubitat fasces praebere triumpho,
 261 qui mihi Maurorum penitus lacrimabile nomen
 262 ignorare dedit ? " Post has Oenotria lentis
 263 vitibus intorquens hederas et palmite largo
 264 vina fluens : "Si vos adeo Stilichone curules
 265 augeri flagratis" ait "quas sola juvare
 266 fama potest, quanto me dignius incitat ardor,
 267 ut praesente fruar conscendentemque tribunal
 268 prosequar atque anni pandentem claustra salutem ? "
 269 Talibus alternant studiis Romamque precantes,
 270 pro cunctis, hortantur, eat. Nec segnius illa
 271 paruit officio, raptis sed protinus armis
 272 ocior excusso per nubila sidere tendit.
 273 Transvehitur Tuscos Appenninusque volatu
 274 stringitur. Eridanus clipei jam fulgurat umbra ;
 275 constitit ante duces tetrica nec Pallade vultum
 276 deterior nec Marte minor. Tremet orbe corusco
 277 jam domus et summae tangunt laquearia cistae :
 278 tum prior attonitum gratis adfata querellis :
 279 "Servatas, Stilicho, per te, venerande, curules,
 280 ornatas necdum fateor. Quid profuit anni
 281 servilem pepulisse notam ? Defendis honorem
 282 quem fugis, et spernis tota quem mole tueris ?
 283 Respuis oblatum, pro quo labente resistis ?
 284 Quae jam causa morae ? Quo me cunctabere rursus
 285 ingenio ? Nullus Boreae metus, omnis et Austri
 286 ora silet : cecidit Maurus, Germania cessit
 287 et Janum pax alta ligat. Te consule necdum
 288 digna feror ? Titulumne levem parvique nitoris
 289 credimus, Augusti quo se decorare fatentur,
 290 sub juga quo gentes captivis regibus egi ?
 291 "Non, si prodigiis casus natura futuros
 292 signat, polluimur macula. Quod reris, Eois
 293 omen erat. Quamquam nullis mihi cognita rebus
 294 fabula ; vix tanto risit de crimine rumor.

295 Opprobrii stat nulla fides nec littera venit
296 vulgatura nefas : in quo vel maxima virtus
297 est tua quod, nostros qui consulis omnia patres,
298 de monstris taceas. Pellendi denique nulla
299 dedecoris sanctum violant oracula coetum
300 nec mea funestum versavit curia nomen.
301 Pars sceleris dubitasse fuit : quaecumque profana
302 pagina de primo venisset limine Phoebi,
303 ante fretum deleta mihi, ne turpia castis
304 auribus Italiae fatorum exempla nocerent
305 publicus ille furor, quantum tua cura peregit,
306 secretum meruit. Laetetur quisquis Eoos
307 scribere desierit fastos : portenta Gabinos
308 ista latent ; propriam labem texisse laborent.
309 Cur ego, quem numquam didici sensive creatum,
310 gratuler exemptum ? Delicti paenitet illos :
311 nos nec credidimus. "Fuerit tamen omnibus unum
312 crimen et ad nostras manaverit usque secures :
313 plus ideo sumenda tibi fastigia vitas,
314 ne pereat tam priscus honos, qui portus honorum
315 semper erat. Nullo sarciri consule damnum
316 excepto Stilichone potest. Bene praescia tempus
317 mens tua distulerat ; titulo tunc crescere posses,
318 nunc per te titulus. Consul succurre gravatis
319 consulibus, quicumque fuit, quicumque futurus ;
320 annum redde tuum, quem jam segura sequatur
321 posteritas nec jam doleat defensa vetustas.
322 Sic trabeis ultor Stilicho Brutusque repertor.
323 Libertas populi primo tunc consule Bruto
324 reddita per fasces ; hic fascibus expulit ipsis
325 servitium. Instituit sublimem Brutus honorem ;
326 adseruit Stilicho. Plus est servasse repertum,
327 quam quaesisse novum. Quid tardius ore rubenti
328 adnuis et solitus frontem circumfluit ignis ?
329 Tandem vince tuum, vincis qui cuncta, pudorem.
330 "Hos etiam, quamvis corrumpi munere nullo
331 te certum est, mirare libens ac suscipe cinctus,
332 quos tibi divino mecum Tritonia duxit
333 pectine : tincta simul repetito murice fila
334 contulimus pensis et eodem nevimus auro,
335 aurea quo Lachesis sub te mihi saecula texit.
336 Hic ego promissam subolem sperataque mundo
337 pignora praelusi. Veram mox ipse probabis
338 me vatem nostraeque fidem venientia telae
339 fata dabunt." Dixit gremioque rigentia profert
340 dona, graves auro trabeas. Insigne Minervam
341 spirat opus. Rutilis hic pingitur aula columnis
342 et sacri Mariae partus ; Lucina dolores
343 solatur ; residet fulgente puerpera lecto ;
344 sollicitae juxta pallescunt gaudia matris.
345 Susceptum puerum redimitae tempora Nymphae
346 auri fonte lavant : teneros de stamine risus
347 vagitusque audire putes. Jam creverat infans
348 ore ferens patrem : Stilicho maturior aevi
349 Martia recturo tradit praecepta nepoti.
350 Parte alia spumis fucantem Serica frena
351 sanguineis primae signatus flore juventae
352 Eucherius flectebat equum jaculisque vel arcu

353 aurea purpureos tollentes cornua cervos
354 aureus ipse ferit. Venus hic invecta columbis
355 tertia regali jungit conubia nexu,
356 pennatique nurum circumstipantur Amores
357 progenitam Augustis Augustorumque sororem.
358 Eucherus trepido jam flammea sublevat ore
359 virginis ; adridet retro Thermantia fratri.
360 Jam domus haec utroque petit diademata sexu
361 reginasque parit reginarumque maritos.
362 Talibus invitat donis dextraque gerendum
363 diva simul porrexit ebur ; sollemnibus urnam
364 commovet auspiciis avibusque incepta secundat.
365 Tunc habiles armis umeros jam vestibus ambit
366 Romuleis ; Latii sederunt pectore cultus
367 loricaeque locum decuit toga. Talis ab Histro
368 vel Scythico victor rediens Gradivus ab axe
369 deposito mitis clipeo candentibus urbem
370 ingreditur trabeatus equis ; spatiosa Quirinus
371 frena regit currumque patris Bellona cruentum
372 ditibus exuviis tendens ad sidera quercum
373 praecedit, lictorque Metus cum fratre Pavore
374 barbara ferratis innectunt colla catenis
375 velati galeas lauro, propiusque jugales
376 formido ingentem vibrat succincta securim.
377 Vidit ut optato se consule Roma potitam :
378 "Nunc" ait "Elysii lucos inrumpere campi,
379 nunc libet, ut tanti Curiis miracula voti
380 Fabriciisque feram, famae qui vulnere nuper
381 calcatam flevire togam : jam prata choreis
382 pulsent nec rigidos pudeat luisse Catones.
383 Audiat hoc senior Brutus Poenisque tremendi
384 Scipiadae, geminis tandem quod libera damnis
385 unius auxilio fasces Libyamque recepi.
386 Quod superest unum precibus, fortissime consul,
387 adde meis, ubique tuum largire parumper,
388 quem rogat, adventum, quam tu belloque fameque
389 depulsa terris iterum regnare dedisti.
390 Splendida suscipiant alium te rostra Camillum,
391 ultorem videant servatoremque Quirites
392 et populus quem ductor ames : quibus Africa per te
393 nec prius auditas Rhodanus jam donat aristas,
394 ut mihi vel Massyla Ceres vel Gallica prosit
395 fertilitas messesque vehat nunc umidus Auster,
396 nunc Aquilo, cunctis ditescant horrea ventis.
397 "Quae tunc Flaminiam stipabunt milia vulgi !
398 Fallax o quotiens pulvis deludet amorem
399 suspensum, veniens omni dum crederis hora !
400 Spectabunt cupidae matres, spargentur et omnes
401 flore viae, superet cum Pincia culmina consul
402 arduus, antiqui species Romana senatus.
403 Pompeiana dabunt quantos proscaenia plausus !
404 Ad caelum quotiens vallis tibi Murcia ducet
405 nomen Aventino Pallanteoque recussum !
406 Nunc te conspiciam castris, permitte, relictis
407 mox et cum genero trabeis visura secundis."
408 Haec dum Roma refert, jam Fama loquacibus alis
409 pervolat Oceanum, linguis et mille citatos
410 festinare jubet proceres, nullique senectus,

411 non iter hibernis obstant nec flatibus Alpes :
412 vincit amor. Meriti pridem clarique vetustis
413 fascibus ad socii properant et vindicis annum.
414 Sic ubi fecunda reparavit morte juventam
415 et patrios idem cineres collectaque portat
416 unguibus ossa piis Nilique ad litora tendens
417 unicus extremo Phoenix procedit ab Euro :
418 conveniunt aquilae cunctaeque ex orbe volucres,
419 ut Solis mirentur avem ; procul ignea lucet
420 ales, odorati redolent cui cinnama busti.
421 Nec minor in caelo chorus est ; exultat uterque
422 Theodosius divique tui ; Sol ipse quadrigis
423 vere coronatis dignum tibi praeparat annum.
424 Est ignota procul nostraeque impervia menti,
425 vix adeunda deis, annorum squalida mater,
426 inmensi spelunca aevi, quae tempora vasto
427 suppeditat revocatque sinu. Complectitur antrum,
428 omnia qui placido consumit numine, serpens
429 perpetuumque viret squamis caudamque reductam
430 ore vorat tacito relegens exordia lapsu.
431 Vestibuli custos vultu longaeva decoro
432 ante fores Natura sedet, cunctisque volantes
433 dependent membris animae. Mansura verendus
434 scribit jura senex, numeros qui dividit astris
435 et cursus stabilesque moras, quibus omnia vivunt
436 ac pereunt fixis cum legibus. Ille recenset,
437 incertum quid Martis iter certumque Tonantis
438 prospiciat mundo ; quid velox semita Lunae
439 pigraque Saturni ; quantum Cytherea sereno
440 curriculo Phoebique comes Cyllenius erret.
441 Illius ut magno Sol limine constitit antri,
442 occurrit Natura potens seniorque superbis
443 canitiem inclinat radiis. Tum sponte reclusus
444 laxavit postes adamas, penetrabile profundum
445 panditur et sedes aevique arcana patescunt.
446 Hic habitant vario facies distincta metallo
447 saecula certa locis : illic glomerantur aena,
448 hic ferrata rigent, illic argentea candent.
449 Eximia regione domus, contingere terris
450 difficilis, rutili stabat grex aureus anni :
451 quorum praecipuum pretioso corpore Titan
452 signandum Stilichone legit ; tunc imperat omnes
453 pone sequi dictisque simul compellat euntes :
454 "En, cui distulimus melioris saecula metalli,
455 consul adest. Ite optati mortalibus anni,
456 ducite virtutes ; hominum florescite rursus
457 ingeniis hilares Baccho frugumque feraces.
458 Non inter geminos Anguis glaciale Triones
459 sibilet, inmodico nec frigore saeviat ursa.
460 Non toto fremat ore Leo, nec brachia Cancri
461 urat atrox aestas, madidae nec prodigus urnae
462 semina praerupto dissolvat Aquarius imbre.
463 Phrixeus roseo producat fertile cornu
464 ver aries, pingues nec grandine tundat olivas
465 Scorpius ; autumnus maturet germina Virgo,
466 lenior et gravidis adlatret Sirius uvis."
467 Sic fatus croceis rorantes ignibus hortos
468 ingreditur vallemque suam, quam flammeus ambit

469 rivus et inriguis largum jubar ingerit herbis,
 470 quas Solis pascuntur equi ; flagrantibus inde
 471 caesariem sertis et lutea lora jubasque
 472 subligat alipedum. Gelidas hinc Lucifer ornat,
 473 hinc Aurora comas juxtaque adludit habenis
 474 aureus et nomen praetendit consulis annus :
 475 inque novos iterum revoluto cardine cursus
 476 scribunt aetheriis Stilichonem sidera fastis.

LIBER III

PRAEFATIO

S3_1 v.1 Major Scipiades, Italis qui solus ab oris
 2 in proprium vertit Punica bella caput,
 3 non sine Pieriis exercuit artibus arma :
 4 semper erat vatium maxima cura duci.
 5 Gaudet enim virtus testes sibi jungere Musas ;
 6 carmen amat quisquis carmine digna gerit.
 7 Ergo seu patriis primaevus manibus ultor
 8 subderet Hispanum legibus Oceanum,
 9 seu Tyrias certa fracturus cuspide vires
 10 inferret Libyco signa tremenda mari,
 11 haerebat doctus lateri castrisque solebat
 12 omnibus in medias Ennius ire tubas.
 13 Illi post lituos pedites favere canenti
 14 laudavitque nova caede cruentus eques.
 15 Cumque triumpharet gemina Carthagine victa
 16 (hanc vindex patri vicerat, hanc patriae),
 17 cum longi Libyam tandem post funera belli
 18 ante suas maestam cogeret ire rotas :
 19 advexit reduces secum Victoria Musas
 20 et sertum vati Martia laurus erat.
 21 Noster Scipiades Stilicho, quo concidit alter
 22 Hannibal antiquo saevior Hannibale,
 23 te mihi post quintos annorum Roma recursus
 24 reddidit et votis jussit adesse suis.

LIBER III

S3_2 v.1 Quem populi plausu, procerum quem voce petebas,
 2 adspice, Roma, virum. Jam tempora desine longae
 3 dinumerare viae visoque adsurgere semper
 4 pulvere : non dubiis ultra torquebere votis.
 5 Totus adest oculis, aderat qui mentibus olim,
 6 spe major, fama melior. Venerare curulem,
 7 quae tibi restituit fasces ; complectere dextram,
 8 sub juga quae Poenos iterum Romana redegit.
 9 Excipe magnanimum pectus, quo frena reguntur
 10 imperii, cujus libratur sensibus orbis.
 11 Os sacrum, quod in aere colis, miraris in auro,
 12 cerne libens : hic est felix bellator ubique,
 13 defensor Libyae, Rheni pacator et Histri.
 14 Ostentare suos prisco si more labores
 15 et gentes cuperet vulgo monstrare subactas,
 16 certassent utroque pares a cardine laurus :
 17 haec Alamannorum spoliis, Australibus illa

18 ditior exuviis ; illinc flavente Sygambri
19 caesarie, nigris hinc Mauri crinibus irent.
20 Ipse albis veheretur equis currumque secutus
21 laurigerum festo fremuisset carmine miles.
22 Hi famulos traherent reges ; hi facta metallo
23 oppida vel montes captivaque flumina ferrent.
24 Hinc Libyci fractis lugerent cornibus amnes ;
25 inde catenato gemeret Germania Rheno.
26 Sed non inmodicus proprii jactator honoris
27 consul, Roma, tuus. Non illum praemia tantum
28 quam labor ipse juvat ; strepitus fastidit inanes
29 inque animis hominum pompa meliore triumphat.
30 Non alium certe Romanae clarius arces
31 susceperit ducem, nec cum cedente rediret
32 Fabricius Pyrrho nec cum Capitolia curru
33 Pellaeae domitor Paullus conscenderet aulae.
34 Nec similis Laias patefecit gloria portas
35 post Numidas Mario, post classica Martis Eoi
36 Pompeio. Nulli pars aemula defuit umquam,
37 quae gravis obstreperet laudi, stimulisque malignis
38 facta sequebatur quamvis ingentia livor :
39 solus hic invidiae fines virtute reliquit
40 humanumque modum. Quis enim livescere possit,
41 quod numquam pereant stellae ? Quod Juppiter olim
42 possideat caelum ? Quod noverit omnia Phoebus ?
43 Est aliquod meriti spatium, quod nulla furentis
44 invidiae mensura capit. Ductoribus illis
45 praeterea diversus erat favor : aequior ille
46 patribus invisus plebi ; popularibus illi
47 munito studiis languebat gratia patrum.
48 Omnis in hoc uno variis discordia cessit
49 ordinibus ; laetatur eques plauditque senator
50 votaue patricio certant plebeia favori.
51 O felix servata vocat quem Roma parentem !
52 O mundi communis amor, cui militat omnis
53 Gallia, quem regum thalamis Hispania nectit,
54 cujus et adventum crebris petiere Quirites
55 vocibus et genero meruit praestante senatus !
56 Non sic virginibus flores, non frugibus imbres,
57 prospera non fessis optantur flamina nautis,
58 ut tuus adspectus populo. Quae numine tanto
59 litora fatidicas attollunt Delia laurus,
60 venturi quotiens adfulsit Apollinis arcus ?
61 Quae sic aurifero Pactoli fonte tumescit
62 Lydia, cum domitis adparuit Euhius Indis ?
63 Nonne vides et plebe vias et tecta latere
64 matribus ? His, Stilicho, cunctis inopina reluxit
65 te victore salus ! Septem circumspice montes,
66 qui solis radios auri fulgore lacessunt,
67 indutosque arcus spoliis aequataque templa
68 nubibus et quidquid tanti struxere triumphii.
69 Quantum profueris, quantam servaveris urbem,
70 attonitis metire oculis. Haec fabula certe
71 cuncta forent, si Poenus adhuc incumberet Austro.
72 Mos erat in veterum castris, ut tempora quercu
73 velaret, validis fuso qui viribus hoste
74 casurum potuit morti subducere civem.
75 At tibi quae poterit pro tantis civica reddi

76 moenibus ? Aut quantae pensabunt facta coronae ?
77 Nec solam populi vitam debere fatetur
78 armis Roma tuis ; sed, quo jucundior esset
79 lucis honoratae fructus, venerabile famae
80 pondus et amissas vires et regna recepit.
81 Jam non praetumidi supplex Orientis ademptam
82 legatis poscit Libyam famulosve precatur
83 (dictu turpe) suos : sed robore freta Gabino
84 te duce Romana tandem se vindicat ira.
85 Ipsa jubet signis bellaturoque togatus
86 imperat et spectant aquilae decreta senatus.
87 Ipsa tibi trabeas ultro dedit, ipsa curulem
88 obtulit ultori fastosque ornare coegit.
89 Nil perdit decoris prisci nec libera quaerit
90 saecula, cum donet fasces, cum proelia mandet ;
91 seque etiam crevisse videt. Quis Gallica rura,
92 quis meminit Latio Senonum servisse ligones ?
93 Aut quibus exemplis fecunda Thybris ab Arcto
94 vexit Lingonico sudatas vomere messes ?
95 Illa seges non auxilium modo praebuit urbi,
96 sed fuit indicio, quantum tibi, Roma, liceret :
97 admonuit dominae gentes instarque tropaei
98 rettulit ignotum gelidis vectigal ab oris.
99 Hoc quoque majestas augetur plena Quirini,
100 rectores Libyae populo quod iudice pallent
101 et post emeritas moderator quisque secures
102 discrimen letale subit, quid Poenus arator
103 intulerit, madidus quantum transmiserit Auster.
104 Ardua qui late terris responsa dedere,
105 hic trepidant humiles ; tremuit quos Africa nuper,
106 cernunt rostra reos. Cani virtutibus aevi
107 materiam pandit Stilicho populumque vetusti
108 culminis inmemorem dominandi rursus in usum
109 excitat, ut magnos calcet metuendus honores,
110 pendat justitia crimen, pietate remittat
111 errorem purosque probet damnetque nocentes
112 et patrias iterum clemens exerceat artes.
113 Fallitur egregio quisquis sub principe credit
114 servitium. Numquam libertas gratior extat
115 quam sub rege pio. Quos praeficit ipse regendis
116 rebus, ad arbitrium plebis patrumque reducit
117 conceditque libens, meritis seu praemia poscant
118 seu punire velint. Posito jam purpura fastu
119 de se iudicium non indignatur haberi.
120 Sic docuit regnare socer, sic cauta juventae
121 frena dedit, teneros sic moribus induit annos
122 verior Augusti genitor, fiducia belli,
123 pacis consilium : per quem squalore remoto
124 pristina Romuleis in floruit artibus aetas,
125 per quem fracta diu translataque paene potestas
126 non oblita sui servilibus exulat arvis,
127 in proprium sed ducta larem victricia reddit
128 fata solo fruiturque iterum, quibus haeserat olim,
129 auspiciis capitique errantia membra reponit.
130 Proxime dis consul, tantae qui prospicis urbi,
131 qua nihil in terris complectitur altius aether,
132 cujus nec spatium visus nec corda decorem
133 nec laudem vox ulla capit ; quae luce metalli

134 aemula vicinis fastigia conserit astris ;
135 quae septem scopulis zonas imitatur Olympi ;
136 armorum legumque parens quae fundit in omnes
137 imperium primique dedit cunabula juris.
138 Haec est exiguis quae finibus orta tetendit
139 in geminos axes parvaque a sede profecta
140 dispersit cum sole manus. Haec obvia fatis
141 innumera uno gereret cum tempore pugnas,
142 Hispanas caperet, Sicalas obsideret urbes
143 et Gallum terris prosterneret, aequore Poenum,
144 numquam succubuit damnis et territa nullo
145 vulnere post Cannas major Trebiamque fremebat
146 et, cum jam premerent flammae murumque feriret
147 hostis, in extremos aciem mittebat Hiberos
148 nec stetit Oceano remisque ingressa profundum
149 vincendos alio quaesivit in orbe Britannos.
150 Haec est in gremium victos quae sola recepit
151 humanumque genus communi nomine fovit
152 matris, non dominae ritu, civesque vocavit
153 quos domuit nexuque pio longinqua revinxit.
154 Hujus pacificis debemus moribus omnes,
155 quod veluti patriis regionibus utitur hospes ;
156 quod sedem mutare licet ; quod cernere Thylen
157 lusus et horrendos quondam penetrare recessus ;
158 quod bibimus passim Rhodanum, potamus Orontem ;
159 quod cuncti gens una sumus. Nec terminus umquam
160 Romanae dicionis erit, nam cetera regna
161 luxuries vitiis odiisque superbia vertit :
162 sic male sublimes fregit Spartanus Athenas
163 atque idem Thebis cecidit ; sic Medus ademit
164 Assyrio Medoque tulit moderamina Perses ;
165 subjecit Persen Macedo, cessurus et ipse
166 Romanis. Haec auguriis firmata Sibyllae,
167 haec sacris animata Numae. Huic fulmina vibrat
168 Juppiter ; hanc tota Tritonia Gorgone velat.
169 Arcanas huc Vesta faces, huc orgia Bacchus
170 transtulit et Phrygios genetrix turrita leones ;
171 huc defensurus morbos Epidaurius hospes
172 reptavit placido tractu, vectumque per undas
173 insula Paeonium texit Tiberina draconem.
174 Hanc tu cum superis, Stilicho praeclare, tueris,
175 protegis hanc clipeo patriam regumque ducumque
176 praecipueque tuam. Dedit haec exordia lucis
177 Eucherio puerumque ferens hic regia mater
178 Augusto monstravit avo ; laetatus at ille
179 sustulit in Tyria reptantem veste nepotem,
180 Romaque venturi gaudebat praescia fati,
181 quod te jam tanto meruisset pignore civem.
182 Nec tamen ingratum nec, qui benefacta referre
183 nesciat, hunc credas populum. Si volvere priscos
184 annales libeat : quotiens hic proelia sumpsit
185 pro sociis ! Quotiens dono concessit amicis
186 regibus Ausonio quaesitas sanguine terras !
187 Publica sed numquam tanto se gratia fudit
188 adsensu : quis enim princeps non omnibus egit
189 obsequiis dominum sese patremque vocari,
190 quod tibi continuis resonant convexa diebus ?
191 Macte novis consul titulis ! Mavortia plebes

192 te dominum Bruto non indignante fatetur
193 et, quod adhuc nullo potuit terrore coacta
194 libertas Romana pati, Stilichonis amori
195 detulit. Exultant avidi, quocumque decorus
196 conspiciare loco, nomenque ad sidera tollunt
197 nec vaga dilecto satiantur lumina vultu :
198 seu circum trabeis fulgentibus aureus intres,
199 seu celebres ludos, solio seu fultus eburno
200 cingas jure forum, denso seu turbine vulgi
201 circumfusa tuae conscendant rostra secures.
202 Quae vero procerum voces, quam certa fuere
203 gaudia, cum totis exurgens ardua pennis
204 ipsa duci sacras Victoria panderet aedes !
205 O palma viridi gaudens et amica tropaeis
206 custos imperii virgo, quae sola mederis
207 vulneribus nullumque doces sentire laborem,
208 seu tibi Dictaeae placuerunt astra Coronae
209 seu magis aestivo sedes vicina Leoni,
210 seu sceptrum sublime Jovis seu Palladis ambis
211 aegida, seu fessi mulces suspiria Martis,
212 adsis perpetuum Latio votisque senatus
213 adnue, diva, tui. Stilicho tua saepius ornet
214 limina teque simul rediens in castra reducat.
215 Hunc bellis comitare favens, hunc redde togatum
216 consiliis. Semper placidis te moribus egit
217 servavitque piam victis nec polluit umquam
218 laurum saevitia. Cives nec fronte superba
219 despicit aut trepidam vexat legionibus urbem ;
220 sed verus patriae consul cessantibus armis
221 contentus lictore venit nec inutile quaerit
222 ferri praesidium solo munitus amore.
223 Magnarum nec parcus opum geminare profundas
224 distulit impensas, sed post miracula castris
225 edita vel genero Romae majora reservat.
226 Auratos Rhodiis imbres nascente Minerva
227 indulsisse Jovem perhibent, Bacchoque paternum
228 jam pulsante femur mutatus palluit Hermus
229 in pretium, votique famem passurus avari
230 ditabat rutilo quidquid Mida tangeret auro ;
231 fabula seu verum canitur : tua copia vicit
232 fontem Hermi tactumque Midae pluviamque Tonantis.
233 Obscurat veteres obscurabitque futuros
234 par donis armisque dedit : si solveret ignis
235 quot dedit inmanes vili pro pondere massas
236 argenti, potuere lacus et flumina fundi.
237 Nec tibi, quae pariter silvis dominaris et astris,
238 exiguam Stilicho movit, Latonia, curam :
239 tu quoque nobilibus spectacula nostra laboras
240 inlustrare feris summoque in vertice rupis
241 Alpinae socias arcu cessante pudicas
242 et pharetratarum comitum inviolabile cogis
243 concilium. Veniunt umeros et brachia nudae
244 armataeque manus jaculis et terga sagittis,
245 incomptae pulchraeque tamen ; sudoribus ora
246 pulverulenta rubent, sexum nec cruda fatetur
247 virginitas ; sine lege comae ; duo cingula vestem
248 crure tenus pendere vetant. Praecedit amicas
249 flava Leontodame, sequitur nutrita Lycaeo

250 Nebrophone telisque domat quae Maenala Thero.
 251 Ignea Cretaea properat Britomartis ab Ida
 252 et cursu Zephyris numquam cessura Lycaste.
 253 Jungunt se geminae metuenda feris Hecaerge
 254 et soror, optatum numen venantibus, Opis
 255 progenitae Scythia : divas nemorumque potentes
 256 fecit Hyperboreis Delos praelata pruinis.
 257 Hae septem venere duces ; exercitus alter
 258 Nympharum incedunt, acies formosa Dianae,
 259 centum Taygeti, centum de vertice Cynthi
 260 et totidem casto genuit quas flumine Ladon.
 261 Has ubi collectas vidit, sic Delia coepit :
 262 "O sociae, mecum thalami quae jure perosae
 263 virgineo gelidos percurritis agmine montes,
 264 cernitis ut Latio superi communibus ornent
 265 hunc annum studiis ? Quantos Neptunus equorum
 266 donet ab orbe greges ? Laudi quod nulla canendae
 267 fratris plectra vacent ? Nostram quoque sentiat idem
 268 quam meritis debemus opem. Non spicula poscit
 269 iste labor ; maneant clausis nunc sicca pharetris,
 270 omnis et a solitis noster venatibus arcus
 271 temperet ; in solam cruor hic servetur harenam.
 272 Retibus et clatris dilata morte tenendae
 273 ducendaeque ferae. Cupidas arcete sagittas ;
 274 consulis in plausum casuris parcite monstris.
 275 Acceleret divisa manus : mihi cursus anhelas
 276 tenditur ad Syrtes, mecum Dictynna Lycaste
 277 et comes Opis eat ; steriles juvat ire per aestus ;
 278 namque feras aliis tellus Maurusia donum
 279 praebuit, huic soli debet sed victa tributum.
 280 Dum nos horribiles Libyae scrutamur alumnos,
 281 Europae vos interea perquirite saltus
 282 et scopulos. Posita ludat formidine pastor
 283 securisque canat Stilichonem fistula silvis.
 284 Pacet muneribus montes et legibus urbes."
 285 Dixit et extemplo frondoso fertur ab Alpe
 286 trans pelagus ; cervi currum subiere jugales,
 287 quos decus esse deae primi sub limine caeli
 288 roscida fecundis concepit Luna cavernis :
 289 par nitor intactis nivibus ; frons discolor auro
 290 germinat et spatio summas aequantia fagos
 291 cornua ramoso surgunt procera metallo.
 292 Opis frena tenet, fert retia rara Lycaste
 293 auratasque plagas, immortalesque Molossi
 294 latrantes mediis circum juga nubibus ibant.
 295 Quinque aliae paribus (Phoebe sic jusserat) armis
 296 diversa regione ruunt ducitque cohortem
 297 quaeque suam. Varias formis et gente sequuntur
 298 ingenioque canes. Illae gravioribus aptae
 299 morsibus, hae pedibus celeres, hae nare sagaces,
 300 hirsutaeque fremunt Cressae tenuesque Lacaenae
 301 magnaue taurorum fracturae colla Britannae.
 302 Dalmatiae lucos abruptaque brachia Pindi
 303 sparsa comam Britomartis agit. Tu Gallica cingis
 304 lustra, Leontodame, Germanorumque paludes
 305 eruis et si quis defensus harundine Rheni
 306 vastus aper nimio dentes curvaverat aevo.
 307 Nubiferas Alpes Appenninique recessus

308 Garganique nives Hecaerge prompta fatigat.
309 Speluncas canibus Thero rimatur Hiberas
310 informesque cavis ursos detrudit ab antris,
311 quorum saepe Tagus manantes sanguine rictus
312 non satiavit aquis et quos jam frigore segnes
313 Pyrenaea tegit latebrosis frondibus ilex.
314 Cyrnaeis Siculisque jugis venata virago
315 Nebrophone cervos aliasque in vincula cogit
316 non saevas pecudes, sed luxuriantis harenae
317 delicias, pompam nemorum. Quodcumque tremendum
318 dentibus aut insigne jubis aut nobile cornu
319 aut rigidum saetis, capitur decus omne timorque
320 silvarum. Non cauta latent, non mole resistunt
321 fortia, non volucris fugiunt pernicia cursu.
322 Hac laqueis innexa gemunt ; haec clausa feruntur
323 ilignis domibus fabri nec tigna polire
324 sufficiunt ; rudibus fagis texuntur et ornis
325 frondentes caveae. Ratibus pars ibat onustis
326 per freta vel fluvios : exanguis dextera torpet
327 remigis et propriam metuebat navita mercem.
328 Per terram pars ducta rotis, longoque morantur
329 ordine plaustra vias montanis plena triumphis
330 et fera sollicitis vehitur captiva juvencis,
331 explebat quibus ante famem, quotiensque reflexi
332 conspexere boves, pavidi temone recedunt.
333 Jamque pererratis Libyae flagrantibus oris
334 legerat eximios Phoebi germana leones,
335 Hesperidas qui saepe fugant ventoque citatis
336 terrificant Atlanta jubis armentaque longe
337 vastant Aethiopum quorumque impune fragosa
338 murmura pastorum numquam venere per aures.
339 Non illos taedae ardentes, non strata superne
340 lapsuro virgulta solo, non vocibus haedi
341 pendentis stimulata fames, non fossa fefellit ;
342 ultro se voluere capi gaudentque videri
343 tantae praeda deae. Respirant pascua tandem ;
344 agricolae reserant jam tuta mapalia Mauri.
345 Tum virides pardos et cetera colligit Austri
346 prodigia inmanesque simul Latonia dentes,
347 qui secti ferro in tabulas auroque micantes
348 inscripti rutilum caelato consule nomen
349 per proceres et vulgus eant. Stupor omnibus Indis
350 plurimus ereptis elephas inglorius errat
351 dentibus : insedit nigra cervice gementum
352 et fixum dea quassat ebur penitusque cruentis
353 stirpibus avulsis patulos exarmat hiatus.
354 Ipsos quin etiam nobis miracula vellet
355 ducere : sed pigra cunctari mole veretur.
356 Tyrrhenas fetus Libycos amplexa per undas
357 classis torva sonat, caudamque in puppe retorquem
358 ad proram jacet usque leo : vix sublevat unum
359 tarda ratis ! Fremitus stagnis auditur in imis
360 cunctaque prosiliunt cete terrenaque Nereus
361 confert monstra suis et non aequare fatetur.
362 Aequora sic victor quotiens per rubra Lyaeus
363 navigat, intorquet clavum Silenus et acres
364 adsudant tonsis Satyri taurinaque pulsu
365 Baccharum Bromios invitant tympana remos :

366 transtra ligant hederæ, malum circumflua vestit
367 pampinus, antennis inlabitur ebria serpens,
368 perque mero madidos currunt saliuntque rudentes
369 lynces et insolitæ mirantur carbasa tigres.